

Kresba lidské postavy

Obecná charakteristika vývoje zobrazovacích schémat ve věku od 4 do 12 let

V brněnském longitudinálním výzkumu jsme zkoumali základní charakteristiky vývoje zobrazovacích schopností na základě analýzy kreseb lidské postavy těchto longitudinálně sledovaných dětí na pěti věkových úrovních. Závěry:

1. Zobrazení lidské postavy směřuje od primárního nepročleněného, převážně kruhovitěho tvaru, k diferenciaci postihující nejprve délkový rozměr, většinou připojením vertikálních linií, poté pročleněním ve směru horizontálním. Postupně přibývá dvoudimenzionální znázornění končetin, převážně formou „montovaných kreseb“, tzn. postava je kreslena po částech. Další vývoj směřuje k postupné integraci podél vertikální osy, paže se lokalizují do polohy vertikální, podél těla, postupně se zpřesňují tělesné proporce, integrace je dále zvýrazněna „tvarovanou linií“, která znázorňuje obrysový tvar postavy. Na úrovni 8 let jsou zhruba vytvořena všechna strukturální schémata lidské postavy. Další vývoj směřuje k vystižení pohybu, nejčastěji znázorněním postavy z profilu, dále se setkáváme se snahou vystihnout plastičnost, světlo a stín a docílit kompoziční vyváženost. V kresbách pubescentů se často setkáváme s identifikací s oblíbenými postavami z četby nebo filmu, nechybí ani kresby karikaturní.

2. Na základě průřezového zpracování parametrů kresebného výkonu zjišťujeme nerovnoměrné narůstání bodové hodnoty na škále Goodenoughové-Harrise /G-H/ s věkem; maximum přírůstků bodové hodnoty jsme zaznamenali ve věkových intervalech 4 - 6 roků a 6 - 8 roků.

Významné rozdíly ve skóre kresebného výkonu jsme zjistili mezi hochy a dívkami ve věku 6 a 8 let, a to ve prospěch dívek; v intervalu 8 - 10 roků se však předstih dívek zmenšuje. Kresebný výkon je u dívek do 8 let variabilnější než u hochů.

Ve výškovém rozměru kreslené postavy nebyly zjištěny významné rozdíly mezi hochy a dívkami. Velikost kreslené postavy je u hochů v průběhu vývoje stabilnější.

Doba kreslení je delší u hochů, významný rozdíl jsme zjistili v 8 letech.

Na základě korelační statistiky lze u hochů prokázat těsnější vztah mezi vývojem kresebných schopností a vývojem intelektových schopností.

3. Na základě pseudolongitudinálních křivek vývoje zjišťujeme významné změny ve věkovém intervalu 6 - 8 roků, u dívek je naznačen akcelerační trend.

Na základě individuálních vývojových trendů jsme dospěli ke stanovení čtyř prototypů vývojových trendů: 1. trend rovnoměrně vzestupný, 2. vzestupný trend s prepubertální retardací, 3. trend s přechodnou stagnací, 4. trend retardační. Není významný rozdíl ve vývojových trendech hochů a dívek. Nebyla prokázána závislost vývojových trendů kresebných výkonů na vzdělání rodičů.

Profily vývojových trendů potvrzují předpoklad uzlového významu intervalu 8 let ve vývoji zobrazovacích schopností.

Potvrzuje se předpoklad, že hodnocení vývoje kresebných schopností podle škály G-H a analogických hodnotících systémů nezachycuje podstatné vývojové změny zobrazovacího procesu.

4. Na základě komparativní analýzy kreseb lidské postavy lze vyčlenit základní zobrazovací schémata pro jednotlivé věkové úrovně. Na každé věkové úrovni je možné provést vzestupné seskupení zobrazovacích schémat podle principu diferenciacce a integrace. Zobrazovací schémata, která se jeví jako vyspělejší způsob zobrazení na určité věkové úrovni, přecházejí na další věkovou úroveň. Věková frekvence zobrazovacích schémat umožňuje se vyslovit o tom, který způsob zobrazení je pro určitou věkovou úroveň charakteristický, který lze považovat za projev akceleračního nebo retardačního trendu. Na věkové úrovni 8 let jsou vytvořena zhruba všechna zobrazovací schémata, v 10 a 12 letech nenacházíme nová strukturální schémata; dochází pouze k zpřesnění proporcí, zkvalitnění znázornění, zlepšuje se tedy převážně jemná perцепčně motorická koordinace grafického projevu. Tato zjištění opět potvrzují uzlový význam věku 8 let ve vývoji zobrazovacích schopností. Dále se ověřuje předpoklad o rozdílném vývoji zobrazovacích schopností hochů a dívek; dívky dospívají dříve, v intervalu 8 -10 let, k zobrazovacímu schématu tvarovanému a integrovanému, zatímco hoši dospívají k tomuto způsobu zobrazování z největší části teprve ve 12 letech.

6. Na základě srovnání zobrazovacích schémat a intelektové úrovně jsme mohli prokázat, že existuje těsnější vztah mezi zobrazovacími schopnostmi a intelektovými schopnostmi u hochů. Lze tedy předpokládat, že se liší faktorová struktura schopností hochů a dívek.

7. Srovnáním zobrazovacího schématu kreslené postavy v 8 letech a somatotypu dítěte jsme zjistili, že hoši s nejvyššími Brugschovými indexy kreslí podle předpokladu postavy rozložitější a užívají schéma č. 1, vyznačující se dvěma kruhovitými útvary a schéma č. 6, které pracuje s tvarovanou linií /srov. zobrazovací schémata pro 8 roků/. (Brugschův index se vypočítá dle vzorce (obvod hrudníku x 100)/tělesná výška, k tomu více Blažek F. a kol.: Somatotyp v dětském věku, Pokroky v pediatrii, 2, Praha, Avicenum, 1970).

8. Na základě sledování ontogenetické návaznosti zobrazovacích schémat jsme zjistili, že variabilita schémat je u hochů větší; nezjistili jsme u nich žádnou ustálenou sekvenci schémat. U 44% dívek dochází k ustálení sekvence schémat ve věku 8, 10, 12 roků.

Závěrem bychom se chtěli pokusit shrnout na základě vlastního zkoumání a vlastních zkušeností některé zásady pro práci s dětskou kresbou:

- Pro děti předškolního věku a část dětí mladšího školního věku je kresba hrou; v atmosféře hravé činnosti by měla probíhat i jejich testová kresba.

- Při užití kresby ve vývojové diagnostice je třeba mít na mysli, že kresba je tím méně spolehlivým ukazatelem rozumového vývoje, čím je dítě starší.

- Při individuálním psychologickém vyšetření u prepubescentů a pubescentů se osvědčuje kresba stromu, zejména tam, kde kresba lidské postavy působí v tomto věku rozpaky. Kresba stromu bývá naopak bezprostřednější a přitom umožňuje rovněž hodnotit vývojové změny zobrazovacích schopností.

- Pro výzkumné účely se doporučuje zajistit hodnocení kresby dvěma nezávislými posuzovateli.

- Používáme vždy jednotných formátů papíru stejné zrnitosti a jednotného kreslicího materiálu, např. tužky č. 2, pastelek téhož odstínu ap.

- Zaznamenáváme všechny důležité okolnosti: datum, věk, dobu, osvětlení, stupeň adaptace, verbální projev při kreslení, vyjádření stupně aspirace, visus, lateralitu, držení tužky, otáčení kresebné plochy ap.

- Diagnostické závěry můžeme vyvozovat pouze z kreseb, které jsme viděli sami vznikat.

- Každou kresbu se snažíme nejprve zařadit podle její vývojové úrovně. Můžeme přitom vycházet z přiložených schémat.

- Všímáme si vývojově důležitých charakteristik kresby: dvoudimenzionálního znázornění a proporcí zobrazovaných částí. Dále věnujeme pozornost neobvyklým znakům, případně chybějícím částem, zvýraznění detailů ap.

- Při kvalitativní analýze kresby přihlížíme k plynulosti čáry, síle, střídání tlaku, spojení a návaznosti linií. Sledujeme nahromadění indikátorů organicity /srov. J. Švancara: Diagnostika psychického vývoje, 3. vyd., Praha 1980, str. 210/, které mohou signalizovat patologické procesy CNS.

- Kresba může být také indikátorem tvořivých schopností, svědčí o nich vyvažování, úspornost vyjádření, dynamičnost, plastičnost, originálnost aj.

O autorce:

PhDr. Lea Švancarová pracovala v letech 1968-1977 v Psychologické laboratoři ČSAV v Brně, kde se podílela na longitudinálním výzkumu vývoje brněnských dětí; zpracovala mimo jiné vývoj kresby týchž dětí od 4 do 14 let věku. Spolupracovala s manželem také na dalších výzkumech zahrnujících kresebné testy. Jako členka národního komitétu mezinárodní organizace INSEA (International Society for Education through Art) se podílela na přípravě soutěží výtvarné činnosti žáků, na zkoumání psychologického profilu výtvarných pedagogů a na dalších aktivitách této organizace. Spolupracovala na překladu odborných psychologických publikací a na scénáři krátkého filmu „Svět náš vezdejší“ (režie K. Forst), který se opíral o interpretaci tematické kresby.

Výběr publikací

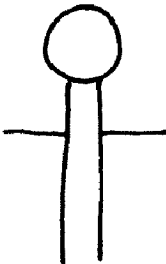
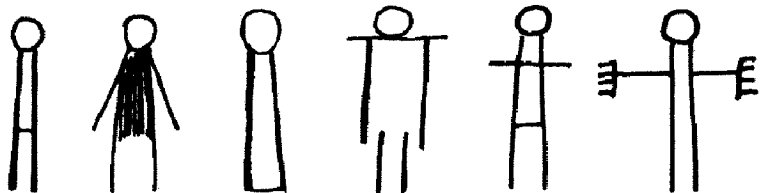
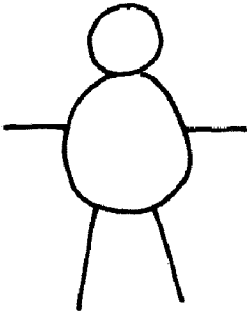
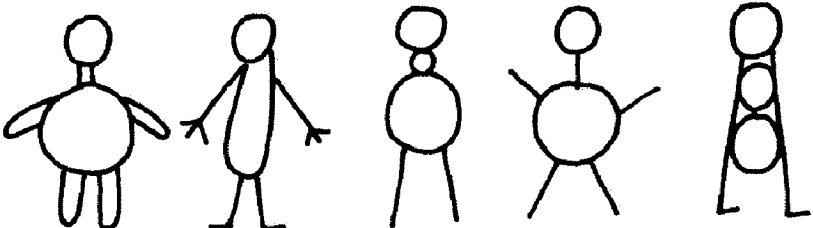
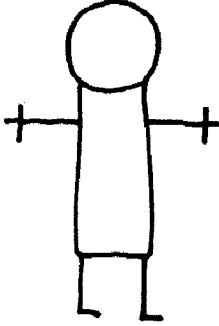
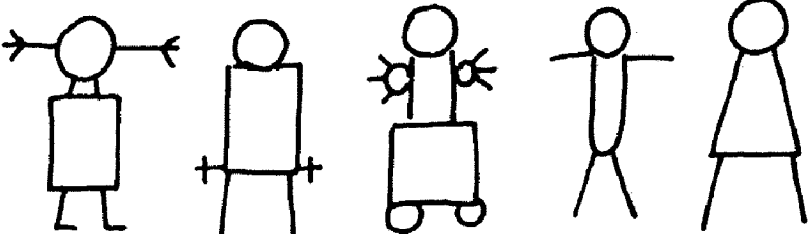
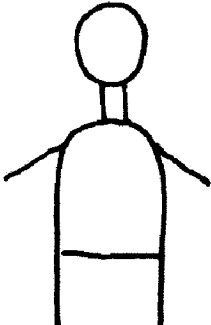
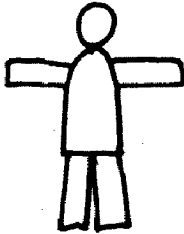
- Švancara, J., Švancarová, L., 1964. Znaky organicity v dětské kresbě, Sborník prací FF BU, B 11, 47-54.
- Švancarová, L., Švancara, J. 1971, 1974, 1980. Vývoj dětských grafických projevů. In: J. Švancara a kol., *Diagnostika psychického vývoje, 1.- 3. české vyd.;* (ruské vydání 1978, bulharský překlad z (nepublikovaného) 4. českého vydání, Sofia 1988). Praha: Avicenum, 3. vydání 1980, str. 197-216.
- Švancarová, L., 1978. Longitudinální sledování vývoje kresebných schopností. In: Kolektiv, *Problémy psychického vývoje a osobnosti*, 95-116. Praha: Academia.
- Švancara, J., Švancarová, L., 1979/80. Zvláštnosti zobrazovacích schopností u dvojčat, Sborník prací FF BU, I 14/15, 105-113.
- Švancarová, L., 1982, Vývojové trendy zobrazovacích schopností od předškolního věku do dospívání, Čs. psychologie, XXVI, 6, 547-557.**
- Švancarová, L. 1986. Uplatnění nových psychologických poznatků v estetické výchově. *Estetická výchova*, 27, 6, 162-164.
- Švancarová, L. 1990. Chaos a uspořádanost – inspirace pro výtvarnou výchovu. *Estetická výchova*, 31, 3, 65-66.

Ohlasy těchto publikací v zahraniční literatuře:

- Hárdi, I. 1992. Dynamický test kresby ľudskej postavy. Přel. R. Máthé. Nové Zámky: Psychoprof.**
- Sehringer, W. 1999. Zeichnen und Malen. 2. Auflage. Heidelberg: Edition Schindele.**

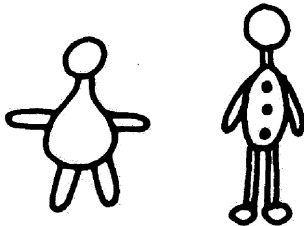
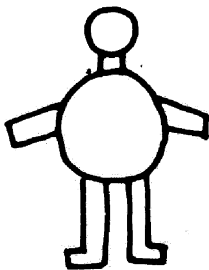
*

PhDr. Karel Plocek: In memoriam PhDr. L. Švancarové. Zpravodaj ČMPS č. 67/2006, 14-15.

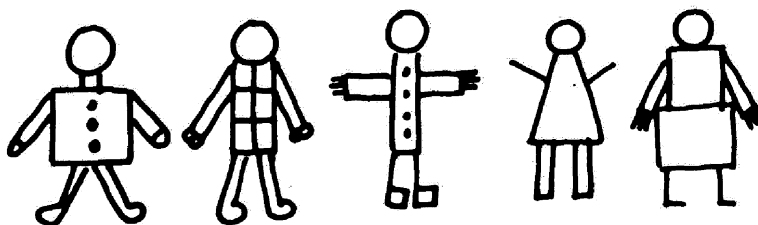
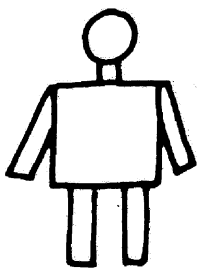
<p>1</p>		
<p>2</p>		
<p>3</p>		
<p>4</p>		
<p>5</p>		

6;0

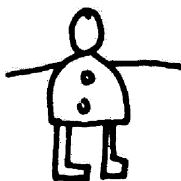
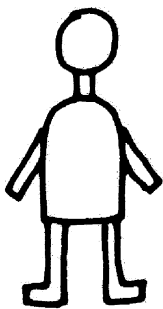
1

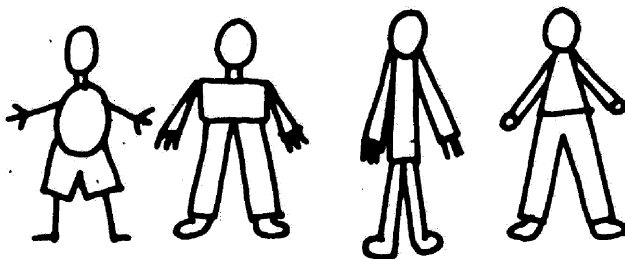
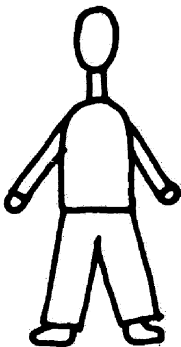
2

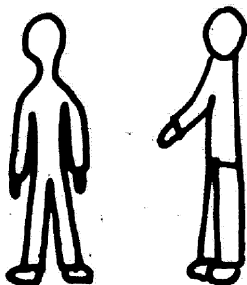
3

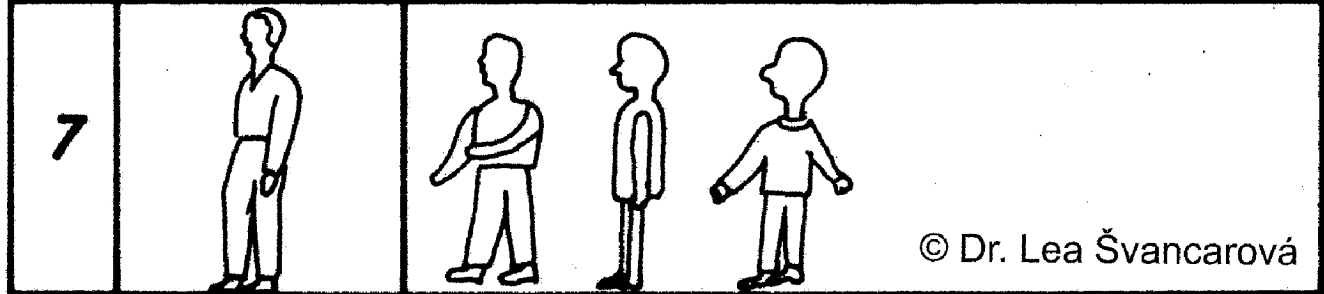
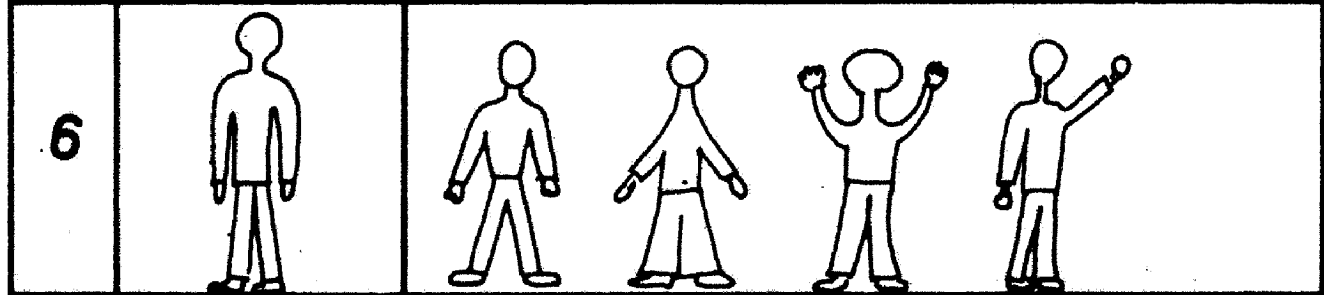
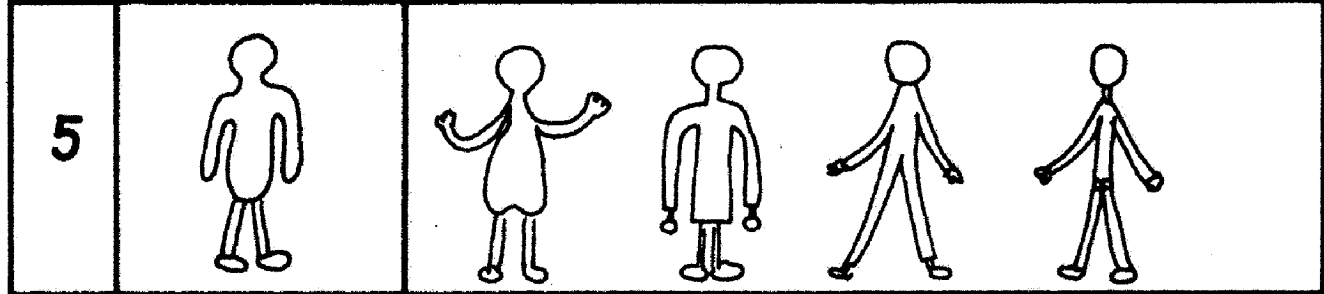
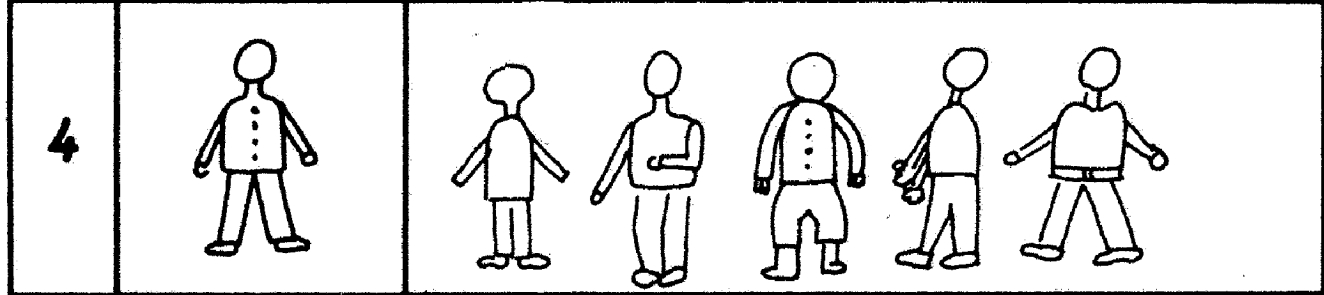
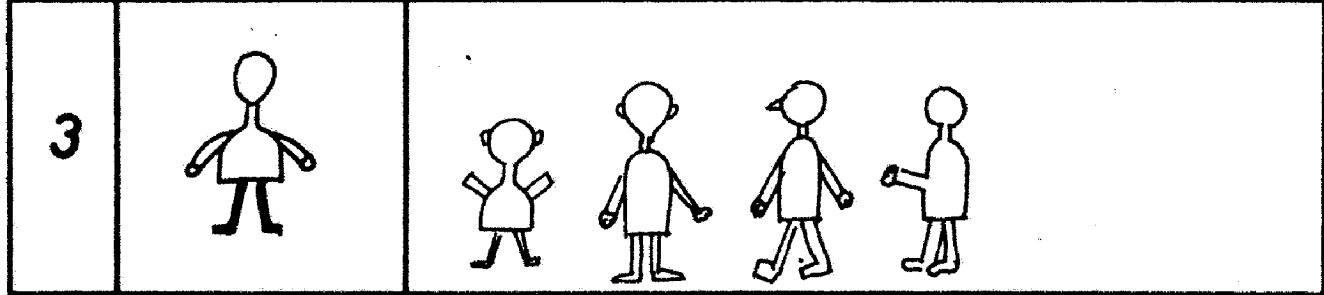
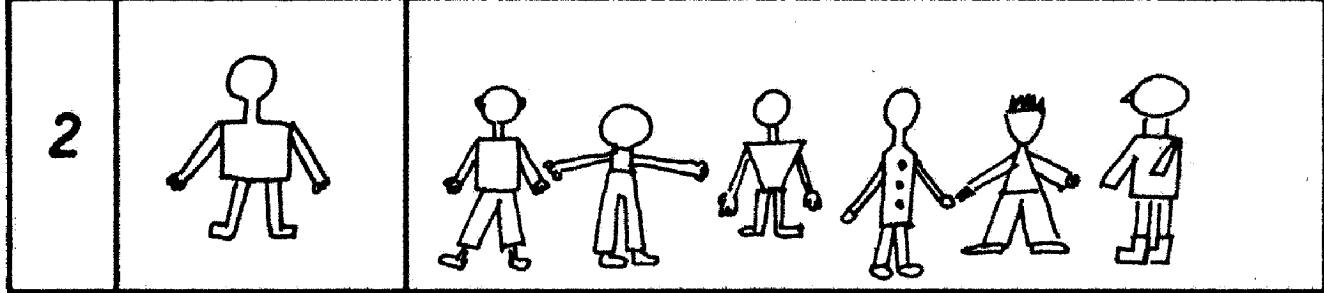
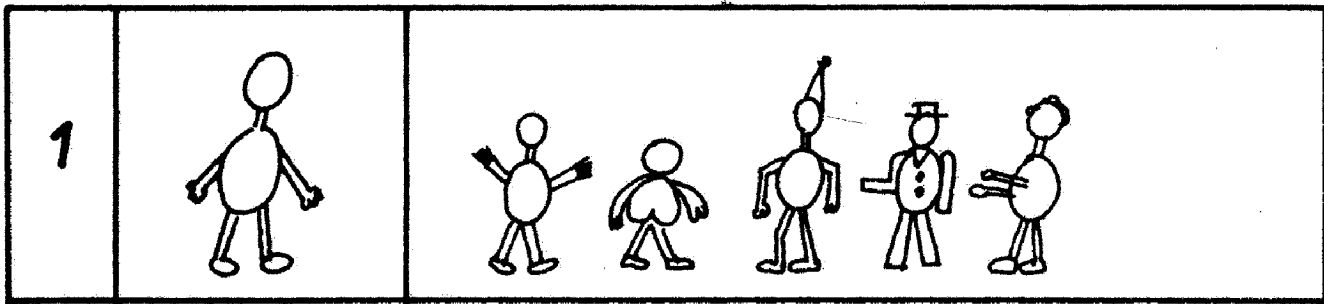

4

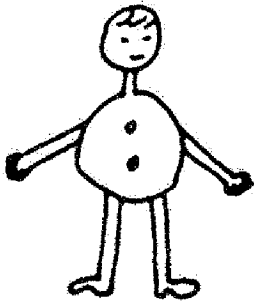

5

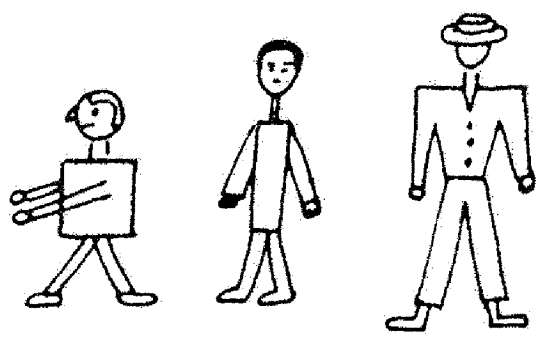
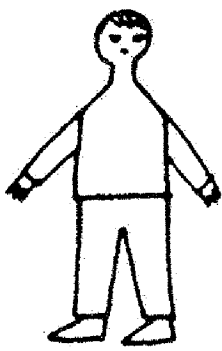

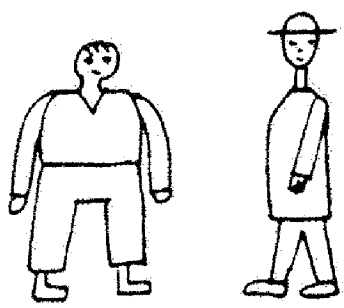
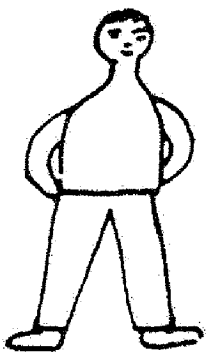
1

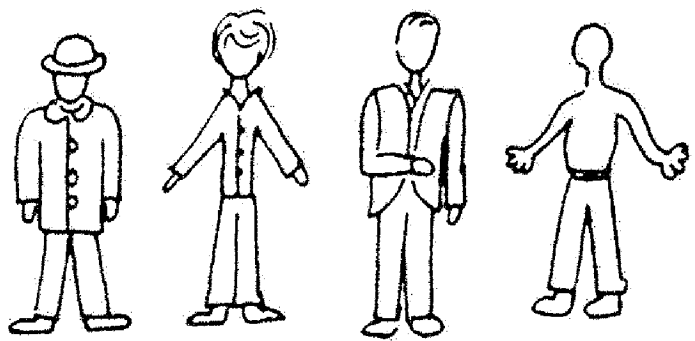
2

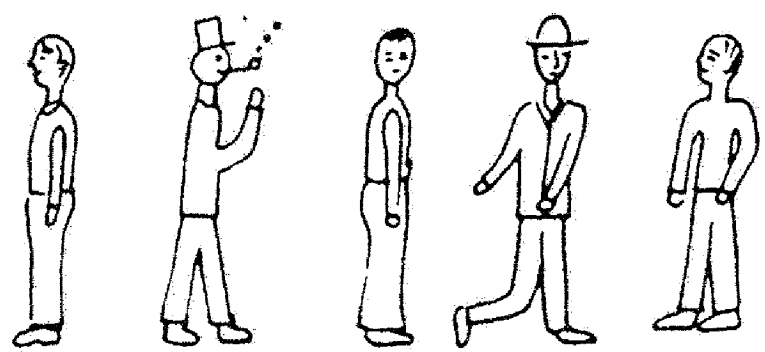
3

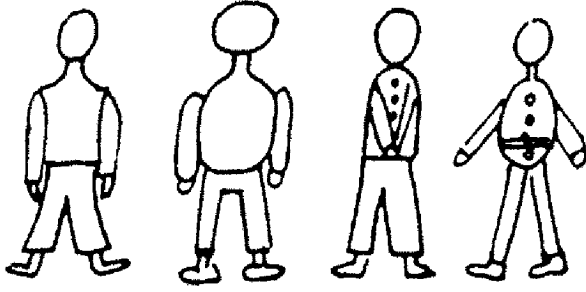
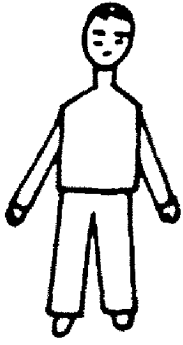
4

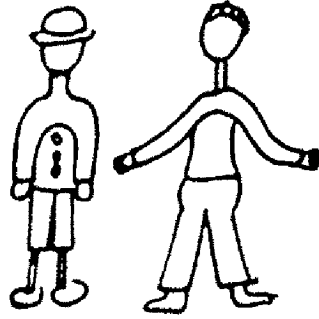
5

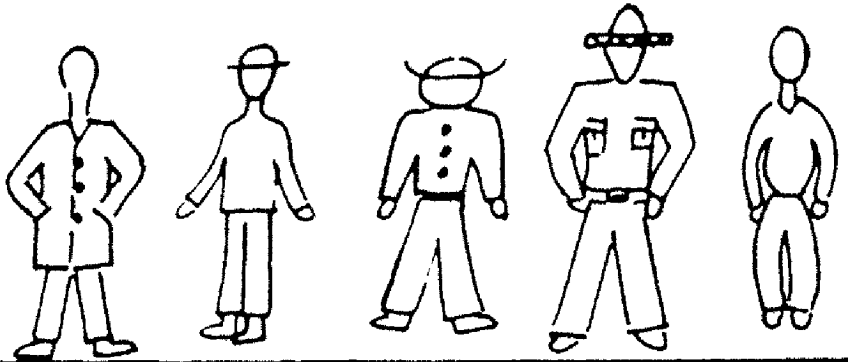
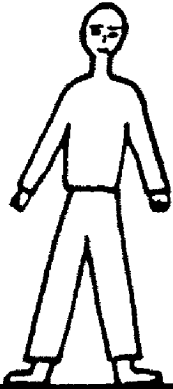
1

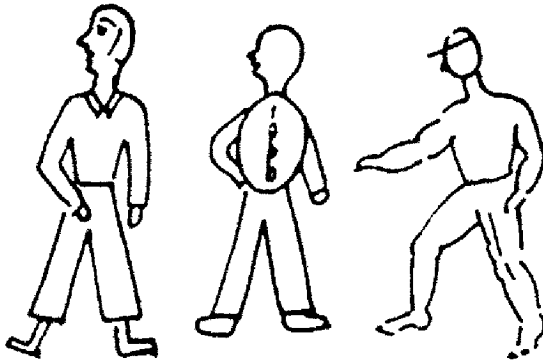
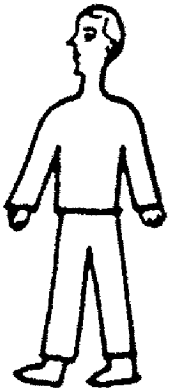
2

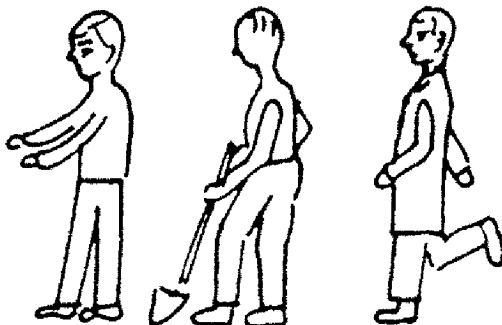
3

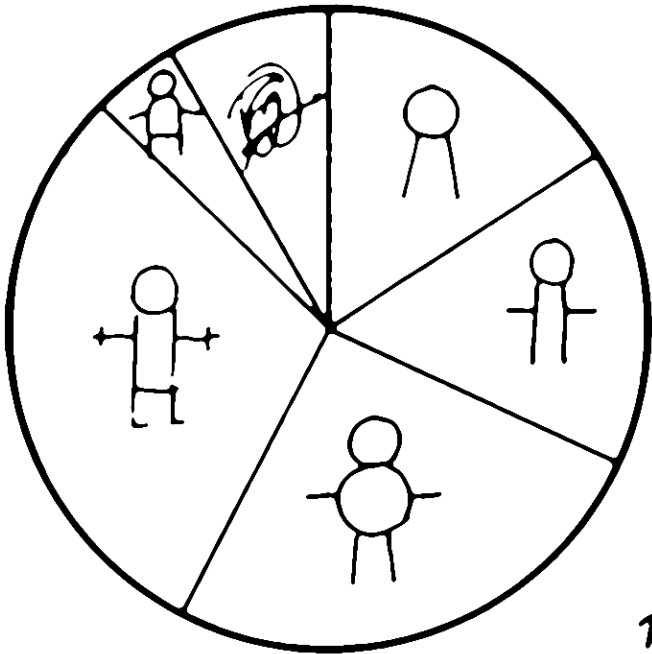
4

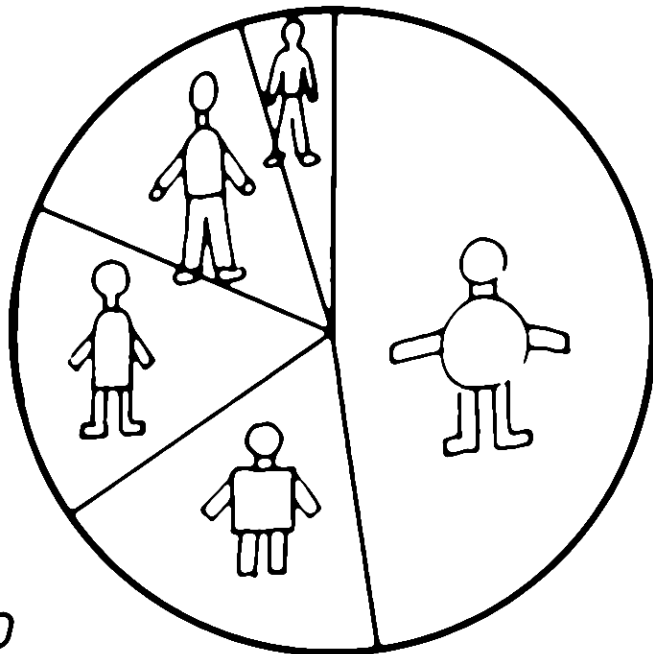
5

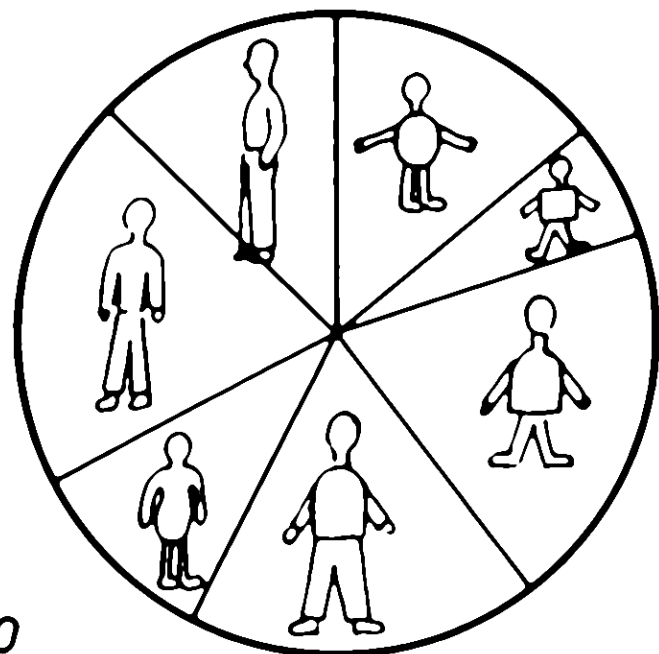
4,0

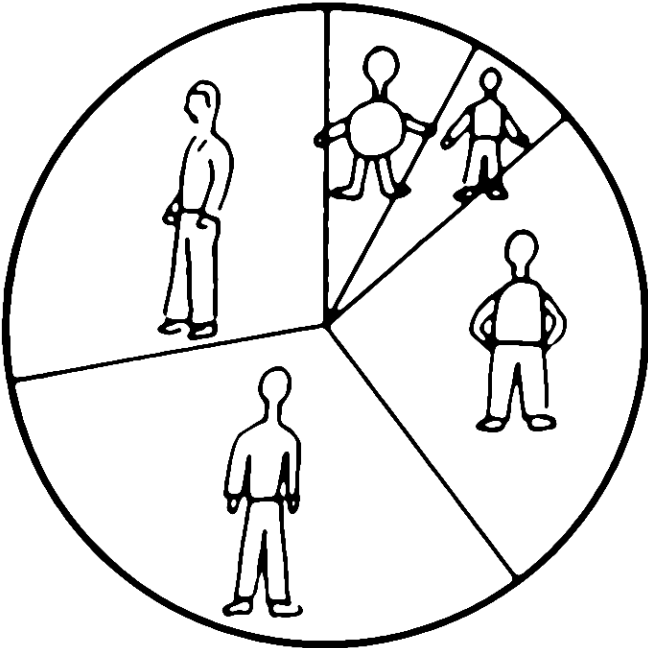
6,0

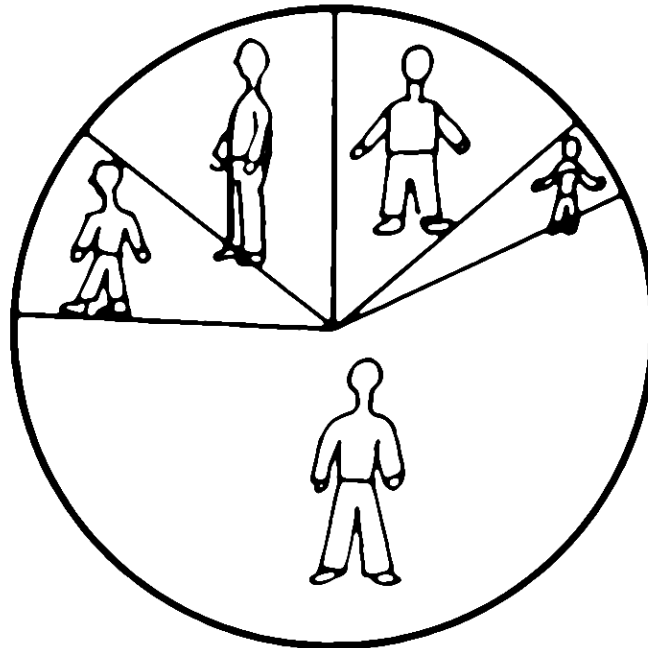
8,0

10,0

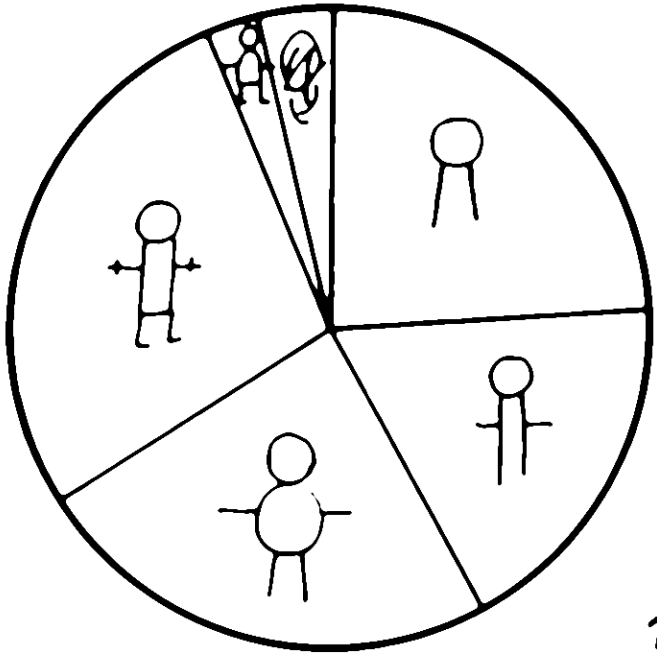

12,0

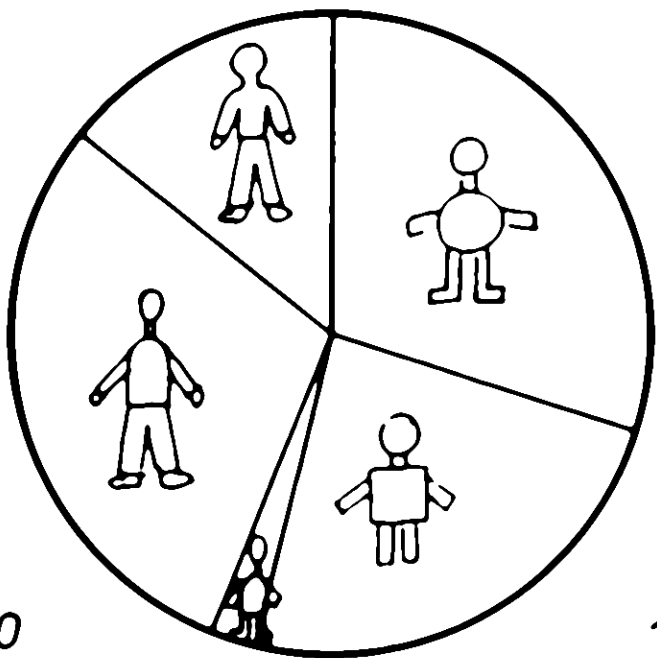

DÍVKY

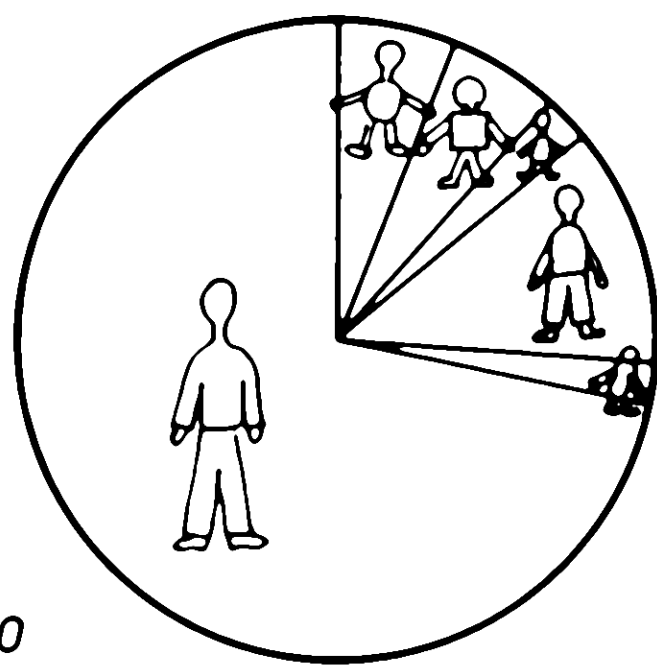
4,0

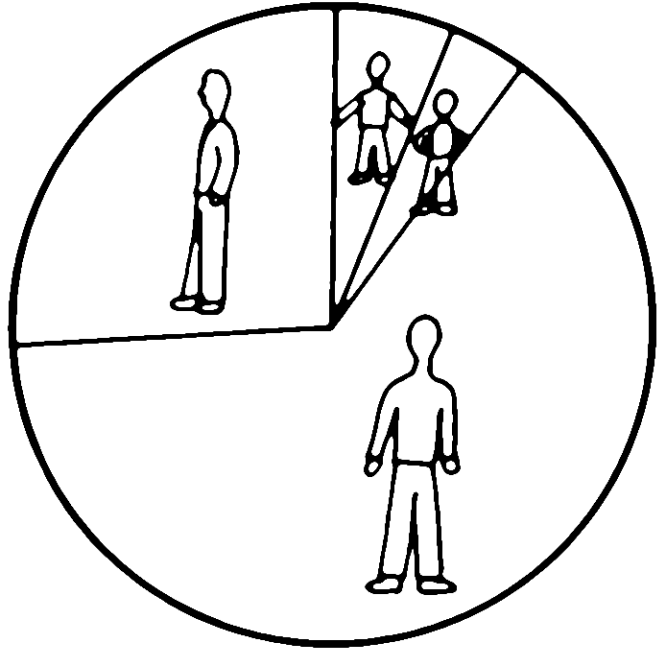
6,0

8,0

10,0

12,0

